بنەما و بیروباوەڕی نیشتیمانی شین چییە؟ ... نوسینی/ م.ڕاستی ڕەسوڵ*

بیروباوەڕی (نیشتیمانی شین) ئەو ئامانج و بیرۆکەیەیە کە ئەدمیڕالی دەریایی تورکی – جیم جۆردینز – گەڵاڵەی کردووە لە ساڵی ٢٠٠٦، بیرۆکەکە بریتیە لە فراوانخوازی دەوڵەتی تورکی لە هەرسێ دەریای ئیجە و ڕەش و ناوەڕاست، تەنانەت ئاماجی تورکەکان بۆ دەریای سور و کەنداوی عەرەبیش سەر دەکێشێت، هەر بۆیە پێی دەگوترێت بنەما و بیروباوەڕی نیشتمانی شین، بە کورتی و بە کوردی بیرۆکەکە بریتیە لە زیاندنەوەی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی کۆن، بەڵام لە فۆرمێکی جیاوازتر، و لە سەردەمێکی درەنگتردا.
سیاسەتی ئێستای دەوڵەتی تورک بریتیە لە بەزاندنی سنوری ووڵاتانی تر، و هەروەها داگیرکاری و پانخوازی کە هەر لە دێر زەمانەوە لە مێشکیاندا چەسپیووە، و بووە بە پیشەیان، ئەوان سەرەتا لە ئاسیای ناوەڕاستەوە هاتن بە ئەسپەکانیان، زۆرینەی ووڵاتانیان داگیر کرد، و خەڵکی ئەو ووڵاتانەیان زۆر دڕندانە جینۆساید کرد، ئێستاش دەبینین عەقڵی تورکەکان هەمان عەقڵیەتی کۆنە کە هەزاران ساڵ پیش ئێستا لە ئاسیای ناوەڕاست پێی گۆش کرابوون، نمونەی ئەمانەش جینۆسایدی ئەرمەنەکان و کوردەکانی باکور لە سەردەمی شێخ سەعیدی پیران، و چەندین کوشت و بڕی تر لە بەرامبەر کوردان لە باکور لەسەردەمی – ئەتاتورک – و – ئەردۆغان – دا، کە تەنها لە بەرئەوەی داوای مافی خۆیان دەکەن لە چوارچێوەی دەوڵەتی تورکیا دا.
ستراتیژی بنەمای – نیشتیمانی شین – لە ساڵی ٢٠١٥ لە لایەن ئەردۆغان سەرۆک کۆماری تورکیا کرایە کارنامەی حکومەتەکەی، و وەکو بنەمایەکی هەمیشەیی دەست نیشان کرا، سەرەتای ئەم بیرۆکەیەش لە مانۆڕی سەربازی – نیشتیمانی شین – ساڵی ٢٠١٩ بەرجەستە کرا، کە گەورەترین مانۆڕی سەربازی دەریایی بوو لە سەرەتای دامەزراندنی هێزی دەریایی تورکیەوە تاکو ئێستا، ئەنجامدرابێت، مانۆڕە دەریایەکە لە یەک کاتدا لە هەر سێ دەریای ڕەش و دەریای ئیجە و ڕۆژهەڵاتی دەریای ناوەڕاست دا ئەنجامدرا، تازەترین جێبەجێکردنی ئامانجی ئەم بیرۆکەیە گەڕانی تورکیا بوو لە نزیک ناوچەی ئابوری قوبروسی لە دەریای ناوەڕاست.
لە سەرەتای ساڵی ٢٠١٨ ش کاتێک کەشتییەکی ئیتاڵی ویستی بچێتە کەنار

ئاوەکانی قوبروس، بە گەڕان و دۆزینەوەی غاز، هێزی دەریایی تورکی ڕێگەی لێگرت، و دواتر تورکیا لە بەهاری ٢٠١٩ کەشتیەکی ناردە کەنار ئاوەکانی قوبروس، بە گەڕان بە دوای غازدا، بە چاودێری کەشتیگەلی جەنگیەکەی، بەڵام ئەندامانی یەکێتی ئەوروپا ئەم کارەی تورکیایان بە نایاسایی ناوبرد، و پشتیوانی قوبروسیان کرد، هەروەها هاوکاریەکانی یەکێتیەکەشیان بۆ تورکیا ڕاگرت، و لە کۆتایی ساڵی ٢٠١٩ پێش ئەو دەستوەردانانە گەیشتە ئاستێکی مەترسیدار، کاتێک تورکیا ڕێککەوتنامەی لەگەڵ حکومەتی ویفاقی نیشتیمانی لیبی واژۆ کرد، کە سنوری نێوان هەردوو وڵاتی لە دەریای ناوەڕاستدا دیاری کرد، دەقی ئەم ڕێککەوتنە ڕێگە بە تورکیا دەدات پارێزگاری لە بەرژەوەندیە دەریاییەکانی لیبیا بکات، و هەروەها دەستکراوەشی دەکات لە دەرهێنانی سەرچاوەکانی ووزە لە دەریای ناوەڕاست.
تاکو ئێستاش ئەمریکا و یەکێتی ئەوروپا و ناتۆ هیچ کاردانەوەیەکی توندیان نەبووە لە بەرامبەر هەڵسوکەوتە نایاساییەکانی تورکیا لە دەریای ناوەڕاست، و دەستوەردانەکانی لە سنورە ئاویەکانی قوبروس و یۆنان، جگە لەچەند بەیاننامەیەکی لاواز و سەپاندنی چەند سزایەکی کەم بەسەر تورکیادا، هەر لەم بارەیەوە – پۆمپیۆ – وەزیری دەرەوەی ئەمریکا ڕەخنەی لە هەڵسوکەوتە نایاساییەکانی تورکیا گرت، و ڕایگەیاند لەم کارانەی تورکیا ناڕازین، و چاودێرانی سیاسیش لە ئەمریکا پێیان وایە هەڵکەندن و گەڕانی تورکیا لە غاز لە نێوان قوبروس و دورگەی – کریت – ی یۆنانی، ئەگەر ڕێوشوێنی توندی بەرامبەر نەگیرێتە بەر تورکیا وا لێدەکات زۆر بەمنەتانە لەو ناوچانە هەنگاو بنێت، و سەرکێشی مەترسیدار ئەنجام بدات، کە دواتر کۆنترۆڵکردنی ئاسان نابێت، و پێشتریش ماوەیەک بەر لە ئێستا ڕووبە ڕووبوونەوەی هەرێک لە کەشتیگەلی فەڕەنسی و تورکیمان دیت لە ڕۆژهەڵاتی دەریای ناوەڕاست، کە دواتر لێپرسراوانی هەردوو وڵات لەدوانی توندیان بەرامبەر یەکتردا، کە ڕەنگە هاتنی کەشتیگەلی ئەمریکیش لە ئێستادا، پەیوەندی بە هەمان بارودۆخەوە هەبێت کە لەو ناوچانەدا ڕوو دەدات.
ئەم سەرکێشیانەی تورکیا جگە لەوەی مەترسیدارە بۆ وڵاتانی نزیک دەریای ناوەڕاست، بە هەمان شێوەش مەترسی بۆ خودی تورکیاش هەیە لە هەموو ڕووکانەوە، ڕەنگە لە کۆتایدا – ئەردۆغان – هەمان باجی هاوشێوەی – سەدام – بدات کە ویستی کوێت بخاتە سەر عێراق، و بەڵام ئەم کارەی بووە هۆی تێداچوونی خۆی و دارودەستەکەی.

نوسینی/ م.ڕاستی ڕەسوڵ

ماستەر لـە زمان و ئەدەبی عەرەبی
ڕانیه